

De cultuur
van de **Himba**
vee-nomaden in Namibië

Er wordt aangenomen dat de verre roots van de Himba in het gebied rond de Grote Meren (Oost-Afrika) liggen. Hun taal wordt ingedeeld bij de Bantu-groep en is in feite verwant aan de taal van hun nabuurvolk, de Herero. Hun leefgebied, Kaokoland, is ongeveer 50.000 km² groot en situeert zich in het noordwesten van Namibië, tegen de grens met Angola en de Atlantische Oceaan, grotendeels ten zuiden van de Kunene-rivier. Het gebied is een onherbergzaam, dor, bergachtig landschap met valleien, (droge) rivierbeddingen en een schrale begroeiing. Het aantal Himba wordt op enkele tienduizenden geschat.

Eind 19de en begin 20ste eeuw was het voor de Himba een moeilijke tijd. Door droogte, veeziekten, maar vooral door tribale strijd en conflicten met de Duitse bezetter, werden vele Himba verdreven naar Angola en verloren zij hun vee. Restanten van deze exodus zijn de huidige Tjimba, eerder jagers en verzamelaars, maar nog steeds een broedervolk. Het grootste deel van de Himba keerde uit Angola terug. Later, onder Zuid-Afrikaans bewind, werd het leefgebied van de Himba en de noordelijke volkeren gescheiden van de rest van Namibië door een ijzeren hek. Dit leidde (en leidt nog steeds) tot een vorm van segregatie tussen blank en zwart, onder het mom van bescherming tegen runderpest. In de huidige moderne tijd strijden de Himba tegen

Foto links: Jonge Himba-bruid met hoofdtooi die in de moederlijke lijn doorgegeven wordt. Met het uitgerolde lamsvel voor het gezicht verlaat de bruid haar geboorteplaats om 'blind' te wandelen naar een nieuwe identiteit in de kraal van haar echtgenoot.

Ohumba- sieraad met conus-schelp en een ruitvormig lederen stuk bezet met metalen kralen.

de aanleg van de Epupa waterdam, die heel wat voorvaderlijke graven en gronden bedreigt. Ook alcohol en (teveel) toerisme halen de traditionele levenswijze onderuit.

Vee-nomaden

De Himba zijn (semi-)nomaden en daarbij staat in hun economie en cultuur, kortom in hun leefwereld, het vee uiteraard centraal. Het zoeken naar grasland en water is een permanente bezigheid en zorg. Het brengt mee dat mens en vee voortdurend in beweging zijn. Dagelijks, voor de noden van water en gras, verlaat het vee de kraal. De seizoenen van droogte en regens brengen bovendien

langdurige migratie mee naar tijdelijke veekampen, ver van het voorvaderlijk dorp.

Aandacht voor lichaamsornamentiek

De Himba hanteren in hun materiële cultuur en lichaamsornamentiek veel symboliek. Die komt tot uiting in voorwerpen en rituelen en ook in clan-taboes, die samen het onderling bindmiddel van de familie en de maatschappij uitmaken.

Wie een beetje geïnteresseerd is in andere culturen heeft wel een beeld van het fysieke voorkomen van de Himba, met die typische okerkleurige versiering van de vrouwen en hun variërende haardracht.

Een jong meisje bijvoorbeeld draagt twee vlechten naar voor, wat ouder draagt zij losse vlechtjes en vanaf de puberteit en huwbaar liggen de vlechten opzij en naar achter.

Jongens dragen één dikke gekrulde vlecht vanachter en huwbare mannen twee. Bij volwassen mannen zijn de haren ingekapseld in een doek.

Kenmerkend voor de gehuwde vrouw is de *erembe* kroon, gemaakt van de huid van

Voorouders zijn een grote inspiratiebron en blijven permanent betrokken bij het dagelijks leven

een pasgeboren lam. Bij het huwelijk wordt door de bruid de *ekori* hoofdtooi gedragen, een familiestuk. De ceremoniële *ohumba* is een halssnoer met vooraan een conusschelp en op de rug een ruitvormig lederen stuk bezet met metalen kralen. Deze kralen worden vaak ook benoemd als de *Himba-diamanten*, omdat zij als diamanten in facetten zijn geslagen en daardoor schitteren in de zon.

De gehuwde man draagt een houten, uitgesneden neksteun bij zich, teken van zijn mannelijkheid. Vaak draagt hij een halssnoer met amulet (houten

vader en deze van moeder, die doorgetrokken wordt naar een bepaalde oervader en oer-moeder. Dit dubbele clan-toe-behoren, waardoor men 'familie' wordt van velen, is even belangrijk als de strikte familie-afstamming en loopt als een rode draad doorheen het maatschappelijk leven. Het uit zich in taboes en aangepaste gedragingen of design van bijvoorbeeld neksteunen, sieraden of het voorkomen van het vee (horens, vacht). Het vee (behalve de 'heilige koeien') wordt vererfd via de moederlijke lijn, in die zin dat de jongemannen het vee erven van de broers van hun

vuur. Dat is tevens de locatie waar men de voorvaderen eer betuigt en hun hulp en zegen inroept. Het vuur moet, zoals de relatie met de voorvaderen en via hen met het goddelijke - *Mukuru* genaamd – onderhouden worden. Het vuur pendelt in feite tussen het interieur van de woning van de patriarch en de locatie nabij de veekraal waar het overdag wordt onderhouden. Een vuur dat dooft of niet wordt onderhouden is een belediging voor de voorvaderen en een bedreiging voor de familie en de gemeenschap. In dat geval volgen sancties.

Clanvoorschriften bij overlijden

Er loopt een denkbeeldige lijn tussen de centrale steunpaal van de hoofdhut en de centrale paal van de veekraal. Ingevolge een taboe mag deze lijn niet worden gekruist door wie vreemd is aan de clan. Bij overlijden van de patriarch worden kraal en hut vernietigd door het breken van de centrale paal. Ook de Himba-trompet, gemaakt van oryx-hoorn, klei en was wordt dan gebroken. Bij het komen en het gaan van de regens begeleidde de trompet de komst en het vertrek van het vee. Hieraan komt echter een einde bij het overlijden van de patriarch. Ook de site van het vuur met de eromheen liggende stenen wordt dan ontmanteld. Men gaat aldus over tot een de-sacralisatie van de site. Vele regels structureren het familiale en clanleven. De voorouders – via het vuur en de graven – zijn dus een grote inspiratiebron en blijven permanent betrokken bij het dagelijks leven van de Himba en hun voorspraak wordt door de patriarch ingeroepen. De graven van de voorouders, voorzien van de schedels en horens van de dieren die geslacht werden bij de begrafenis, zijn belangrijke getuigen van de faam/rijkdom/macht van de overledene. De gebroken Himba-trompet, ook

Neksteunen van de gehuwde man als teken van zijn mannelijkheid.

blokjes, gazelle hoorntjes, schelpen) dat bescherming biedt.

Het belang van de patrilineage en de matrilineage

Maar ook de (niet zichtbare) familiale en sociale waarden worden in ere gehouden. Zo verloopt de afstamming via een dubbele lijn, deze van

moeder, hun oom dus, en niet van hun eigen vader. Het melkvee behoort de matrilineage toe, het ceremoniële vee (als bindmiddel en medium met de voorvaderen) de patrilineage.

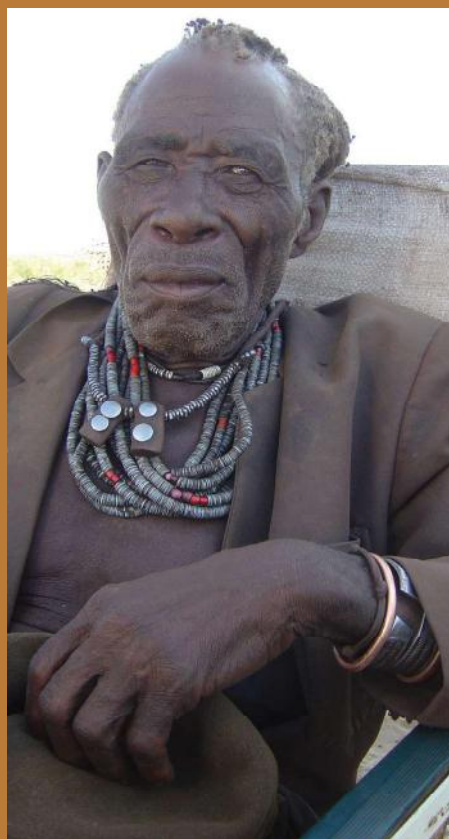
Het gezag en de link met de voorvaderen verloopt dus in de vaderlijke lijn en wordt onder meer gesymboliseerd door het zogenaamd heilige

De haardracht van jonge Himba meisjes varieert naargelang de leeftijd. Van één en twee vlechten vooraan voor kleine meisjes, via losse vlechtjes naar voor en de vlechten opzij en naar achter op huwbare leeftijd.

Boven: Himba-vrouw met kind terwijl zij oker verpulvert op een wrijfsteen. Zij draagt het *ohumba*-sieraad met conus-schelp, de lederen *erembe*-kroon en losse vlechten, alle traditionele tekenen van de volwassen vrouw.

Rechts: Tjiwende Weriwongo, Himba patriarch van Omurora, draagt een variant van het traditionele *omiti*-halssnoer, gemaakt door de medicijnenkenner van hout en bezet met metaal. Het moet de drager beschermen tegen onheil en ziekte.

De Himba houden stand in een snel veranderende wereld

Wanneer de patriarch sterft, wordt boven zijn graf een memoriaal opgericht, een paal waarop de schedels van de ritueel geslachte dieren worden gespietst. Bovenaan staat de zogenoemde himba-trompet (*ondata*), gemaakt van oryx-hoorn en bijenwas.

het *Himba-gewe* genoemd in de letterlijke vertaling, torent dan hoog op een paal uit boven het graf.

Symboliek

De symboliek van schijnbaar eenvoudige voorwerpen gaat verder dan hun verschijning-op-eerste-gezicht. Alles is doordrongen van een betekenis die het leven van de Himba structureert en zin geeft, vaak in de vorm van een taboe. Zoals bijvoorbeeld het insmeren met okervet, het gebruik van melktrechter en melkpot, het rituele melken en drinken, het vertrek en de terugkomst van het vee, het aansteken en onderhouden van het vuur, de relatie tussen woonhut en veekraal, de diverse haardrachten en de lichaamsversiering, de vorm van de horens van het vee en de tekeningen en kleuren van hun vacht. Bijzonder zijn de vele armbanden die fungeren als mnemotechnische middeltjes om de namen

en verhalen in verband met de voorouders te kunnen onthouden en in herinnering te brengen. Dit alles biedt houvast en zin in het leven. Begrijpelijkwijze is het soms moeilijk (en een dilemma) voor de verzamelaar om materiële stukken te bekomen, omdat het afstaan ervan gepaard gaat met onzekere gevoelens bij diegene die er afstand van doet: er kan onheil van komen of iemand kan sterven ...

Traditie versus veranderende wereld

De Himba houden stand in een snel veranderende wereld. Dat krijgen zij voor elkaar door onder meer deels te participeren aan de hedendaagse maatschappij en deels in de traditie te blijven leven. De mannen treden vaak enige tijd uit de cultuur en gaan dan werken als soldaat, ranger of arbeider op plantages, waardoor zij een inkomen verwerven. Hiermee kunnen zij participeren aan de 'moderne wereld': aankoop van goederen, machines, voedsel, en dergelijke. Na enige tijd keren zij echter terug naar de voorvaderlij-

ke plek, waar hun familie is achtergebleven en nemen dan de traditionele levenswijze en kledij weer aan. Hiervan getuigt de uitdrukking die ik hoorde: 'I go back to culture'. De vrouwen nemen nauwelijks deel aan deze metamorfose en zijn standvastig in de traditie. Niettemin zijn ook zij vertrouwd met de moderne maatschappij. Algemeen bekend zijn de fascinerende beelden van de traditioneel geklede Himba-vrouwen in het grootwarenhuis van Opuwo, terwijl zij een winkelkarretje voortduwen ... Traditie en moderniteit, hand in hand.

Lectuur

Voor wie meer wil leren en lezen over de Himba is er onder meer het standaardwerk *Material culture in Himbaland, Northern Namibia*, 2003, Royal Museum for Central Africa, van de hand van antropoloog prof. Steven van Wolputte. Ik had de gelegenheid met hem enkele weken bij de Himba te vertoeven in 2006, in de regio van Etanga, aanleiding voor mijn fascinatie voor dit volk en zijn cultuur.

patrick.berben@advocaat.be

Patrick Berben is advocaat en sociaal-cultureel antropoloog (K.U.Leuven). Hij heeft sedert 1981 veldwerk verricht bij vee-nomaden in Oost-Afrika en bij indianenvolkeren langs de Xingu-stroom (Amazone, Brazilië).